

RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI

►► Primer pla de les animetes i l'estrip recosit en una intervenció anterior, i vista general de l'oli, abans de la restauració.

Viladomat, del blanc i negre al color

L'empresa Retoc restaura per compte del Ministeri de Cultura els Dolors de la parroquial de Sant Julià ≡ La Universitat de Girona l'ha atribuït l'oli al millor pintor del barroc català ≡ L'obra tornarà a casa el desembre

A.L.
SANT JULIÀ DE LÒRIA

És l'obra mestra del barroc nacional. Un oli de gran format –180 centímetres d'altura per 156 d'amplada– consagrat a la Verge dels Dolors i les ànimes del purgatori que s'ha conservat a l'altar major de la parroquial de Sant Julià. Tres anys enrere, el Grup de recerca sobre història de l'art modern de la Universitat de Girona –el mateix que, recordem-ho, va identificar aleshores els mestres de Canillo (Miquel Ramells) i d'Ansalonga (Jeroni d'Heredia)– va atribuir l'oli dels Dolors al taller d'Antoni Vilanova (Barcelona, 1678-1755), el més important dels pintors del XVIII català. Una obra mestra, dèiem. Els habituals de l'església potser se'n sorprendran, d'aquesta afirmació, acostumats a una tela fosca, bruta, renegrida després de quasi tres segles de pols i fum, i avui pràcticament il·legible. Un oli, en fi, en blanc i negre.

Però això s'ha acabat. Aquest mateix juliol, l'oli de Viladomat ha ingressat a la clínica de rehabilitació de l'empresa Retoc, a Ordino. En sortirà al desembre, amb la Verge Maria, l'arcàngel Sant Miquel i la seva inquietant balança per pesar ànimes, el personatge anònim que l'acompanya i les animetes del purgatori –inclosos un monjo, si hem de jutjar per la tonsura que llueix– havent recuperat els colors originals. Aquest serà sens dubte el canvi més espectacular. Però curiosament, la neteja de cutis –sobretot, la retirada de les successives capes de vernís oxidat i la reintegració de les pèrdues de color, molt petites, que se li han diagnosticat– és la menor de les intervencions a què se sotmetrà els Dolors, adverteix la restauradora Mireia García: «De fet, la funció del vernís és precisament protegir la pintura de la pols i la brutícia. Fins i tot de les taques de pintura plàstica que van esquitxar la tela en alguna ocasió que es van repintar els murs de l'església». El gros de

l'operació, diu, serà previ a la restitució del color original. Per començar, es canviarà el bastidor de la tela, l'esquelet, l'estructura que la sosté. El que hi ha ara és l'original de fusta que hi va muntar el mateix Viladomat, i se substituirà per un bastidor d'alumini amb un sistema de tensió gradual i homogeni. L'estructura original s'aprofitarà i es posarà rere del nou per evitar que el quadre toqui directament el mur i resguardar-lo així de possibles humitats. També s'intervindrà en el marc, pintat, repintat i venissat repetidament al llarg dels segles. L'objectiu és aquí també restituir els colors i daurats originals, molt més vius que les tonalitats apagades que avui llueix.

La intervenció més delicada tindrà lloc a la tela, el suport de l'obra, que avui presenta patologies greus causades –quina paradoxa– per les restauracions que s'hi van dur a terme en algun moment de finals del segle XIX o principis del XX: per resoldre els forats i estrips que infligits pel pas del temps i l'atac de xilòfags, els artesans de l'època van actuar a la valenta: tapant els forats per la part de darrere de la tela amb pegats que enganxaven amb cola. A la llarga, quan s'assecaven, els pegats adquirien una consistència encatronada que traspasava la tela, li originava bonys i deformacions, i alteraven la capa de pintura.

Bona part de la intervenció ha consistit precisament a retirar la desena de pegats amb què s'ha anat sargint els Dolors al llarg dels segles. Alguns, de mides sorprenents, com ara el que es va aplicar sota de l'enorme cicatriu de 77 centímetres que afec-

ta la part inferior de l'obra. Una ferida que requereix explicació: els Dolors és un oli de gran format. Tant, que el pintor va haver de cosir dues teles per obtenir una superfície prou gran on treballar. Aquesta costura era, és clar, una clara candidata a patir els estralls del temps. I així va ser. Quan es va estripar, el restaurador de torn va agafar fil i agulla, i sense encomanar-se ni a déu ni al diable, es va posar a cosir la tela. El resultat és

COSTURA DESCOMUNAL

La tela presentava una cicatriu de 77 centímetres que en una restauració anterior es va sargir amb fil i agulla

DESTÍ FINAL

«Una església mai no és el destí ideal d'un oli, perquè les condicions de temperatura i humitat són molt variables»

el que es pot comprovar en la primera fotografia d'aquí dalt: una cicatriu lletgissima que fa mal només de veure-la. Amb l'afegit que van omplir el forat... i amb morter! Les tècniques de restauració actuals, molt més subtils, es guien pel criteri de la mínima intervenció: «Com menys potine-

ges l'obra, com menys material i com menys productes hi apliques, millor». En el cas dels estrips, operació delicadíssima, de cirurgia fina, s'han cosit els fils un a un amb microsoldador i utilitzant el mínim d'adhesiu possible. Els pegats han passat afortunadament a la història.

El desembre, cap a casa

Tot plegat, però, es farà esperar: el període de convalescència s'allargarà probablement fins al desembre, que és quan està previst que li donin l'alta. El destí definitiu és la parroquial de Sant Julià, casa seva des de sempre. És a dir, des que Viladomat va pintar l'oli, cap al 1720, segons els càlculs de García. ¿Un destí ideal? La restauradora no ho acaba de tenir clar: «Una església mai no és el lloc més adequat per conservar una obra d'art, perquè les condicions de temperatura i d'humitat són molt variables. L'ideal és conservar-la en un museu. Però com que no en tenim, de museu, no és mala opció penjar els Dolors al lloc per al qual va ser concebut i pintat». La restauració del Viladomat arriba tres anys després que la Universitat de Girona l'atribuís al pintor. Val a dir que dos decennis enrere, Francesc Badia ja va detectar que estàvem davant d'una obra excepcional a l'Assaig sobre el barroc andorrà, l'obra fundacional sobre el període, on la definia com «la millor obra barroca del Principat» i advertia de la necessitat d'una intervenció perquè la brutícia ja impedia aleshores interpretar l'escena.

¿Era, doncs, urgent, un lifting al qual el Ministeri ha destinat 21.600 euros? «Més que urgent, era recomanable, perquè els fragments de pintura a punt de caure eren realment petits, no més de 10 centímetres quadrats, i hauria pogut aguantar ben bé dos o tres anys més. Ara bé, era molt recomanable tenint en compte que es tracta d'una pintura bona». La restauració tindrà a més un gens menyspreable efecte col·lateral: una vegada neta la cara dels Dolors, Xavier Miralpeix –autor d'un tesi doctoral sobre el pintor i l'historiador que va relacionar l'obra amb el taller de Viladomat– tin-

RETOC

MAQUILL

►► Protecció de la pintura abans d'intervenir al revers de la tela, i cata al marc dels Dolors, que també es netejarà.

drà més elements per emetre un veredict més acurat sobre l'autoria. El cert, però, és que la confirmació definitiva només l'aportaria l'aparició d'un document de l'època. Possibilitat més aviat remota, perquè l'arxiu de la parroquial de Sant Esteve va ser

destruït en un incendi que va tenir lloc el 1726. En qualsevol cas, l'aval de Miralpeix és per a Garcia suficient per parlar dels Dolors com el Viladomat andorrà, quasi coetani de les dues obres mestres del pintor: la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró

(1724), i el cicle de Sant Francesc d'Assís avui al MNAC (1722). Una altra cosa és la tela amb què fa parella a l'altar de l'església, una Verge del Roser amb sant Roc, de factura molt més matussera. Però aquest encara no té ni cita a cal metge. ■